

bozmak olurdu; çünkü bu tür karmaşık bir nesnel varoluş biçimiyle ilgili düşünce, daha yalın biçimlerle ilgili düşünceyi gerektirecektir. Bu yüzden, nesnelliği irdelemenin başlangıç noktası, yine, düşünce tarafından dolaysız kavranan bir şey olarak yalın nesne olacaktır. Ama bu nesne, önceki alt-bölümde ortaya çıkan ayrıntılı kavramsal aygıtla geliştirilebilir. Burada ilerleme, naif ve dolaysız bir kendi kendine yeterli şey, özdeşliği kendine odaklı bir şey olarak nesne kavramından, fiziksel ve kimyasal düşünce çatlaklarında kavrandığı şekliyle daha karmaşık bir nesne fikri aracılığıyla, teleolojik ve canlı sistem modellerine olacaktır. Daha sonra Mantık, “yeterli kavram, nesnel olarak *doğru* ya da *kendi başına doğru*” ya ilişkin bir irdelemeye geçiş yapar (SL: 670). Bu yeterli kavram, canlı bireysel, teorik ve pratik bilgi irdelemelerinden geçtikten sonra *Mutlak İdea* olarak ortaya çıkan İdea’dır.

HEGEL’İN ANSİKLOPEDI SİSTEMİ VE AÇILIMLARI

Sözünü ettiğimiz gibi, Hegel’in *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*, bir ders kitabı olarak yazılmıştır; daha sonra çeşitli bölümleri, sistemin özel bölümlerine ayrılmış derslerde genişletilmiştir. *Ansiklopedi*’nin birinci bölümü, esas olarak, daha önce yazılan ve yukarıda irdelenen *Mantık Bilimi*’nin kısaltılmış bir versiyonudur. Bunu tayin edip *Ansiklopedi*’nin bir sonraki bileşenine, yani Hegel’in *Doğa Felsefesi*’ne geçeceğiz.

DOĞA FELSEFESİ

Hegel’in *Doğa Felsefesi* (ilk kez 1842’de yayınlandı; 1830 tarihli *Ansiklopedi*’nin 245-329 paragraflarına dayanır, Berlin derslerinden malzemelerle ve öğrenci notlarıyla tamamlanır), Hegel’in doğa bilimlerinin faaliyetini, özellikle Newtoncu bilimi, Anlama (İdrak) yeterliliklerine dayandığı için önemsemediği, onun yerine doğal dünyayı

bir şekilde felsefi ilk ilkelerden hareketle anlamaya çalıştığı iddiasıyla lanetlenmiştir. Ama yakın zamanda, özellikle Hegel'in düzeltilmiş metafizik yorumcularından, Hegel'in bilim felsefesini savunanlar ortaya çıkmaya başladı. Örneğin Westphal (2008), Hegel'in doğa felsefesinin, aslında Newton'un teorisinin gerektirdiği epistemolojik varsayımlarla sofistike bir düşünme girişimini temsil ettiğini öne sürdü. Hegel'in bilim felsefesini benzer bir bakış açısıyla savunan James Kreines (2008), Hegel'in mantık kategorilerinin kendi zamanının biyolojik bilimlerine uygun olduğunu savundu. Burada bu tür argümanları sunmaya kalkışmayacağız. Ancak Hegel'in çalışmasına ilişkin böyle bir yeneden değerlendirmeye girişmeden önce, bir doğa felsefesini ampirik bilimlerden ziyade onun mantığına dayandırmaya çalışan bir projeye ilişkin yukarıda dile getirilen temel eleştiri ele alınmalıdır. Hegel, ampirik bilim insanların keşiflerinin *içeriklerini* tek başına mantıksal irdelemelerden hareketle önceden görmeye çalışarak onların çalışmalarının önünü kesmeye çalışmıyor muydu?

Bu itiraz, "Krug'un kalemini çıkarsama" sloganıyla özetlenir; çünkü 1801'de felsefeci W. T. Krug, *Schelling*'in idealist doğa felsefesini, tüm olumsal görüngülerin, hatta Krug'un eleştirisini yazdığı kalemin bile doğasını çıkarsamayı amaçlamakla suçlamıştı. Hegel, ertesi yıl Krug'un suçlamasına karşılık verip, Krug'un anlamayı akılla birleştirmek ve Mutlakı sonlu şeylerle aynı düzeyde bir şey olarak ele almak gibi bir hata yaptığını iddia etmiştir.

O sırada Hegel, *Schelling*'in görüşleriyle uyum içindeydi ve sonraki yıllarda kendi görüşlerini *Schelling*'inkinden ayırıp, *Tinin Görüngübilimi*'ni yazacaktı. Yine de Hegel, değindiği noktanın, kendi görüşlerinin *Schelling*'in görüşleriyle ilişkisinden bağımsız olarak gerçekli olduğunu düşünüyordu; çünkü Heidelberg ve Berlin dönemlerinde *Doğa Felsefesi* ne eklediği bir açıklamada Krug'a karşı da benzer noktalara değinecekti. Mantık, dışarıdan verili bir "madde"nin "form"uyla sınırlanmamalıdır ama

kavramdan doğanın bu olumsal ürünlerini açıklamasını... yorumlamasını ya da çıkarsamasını istemek anlamsızlığın zirvesidir. (PN: §250, açıklama. Bu noktada bir dipnotta Krug'dan açıkça söz edilir.)

Aşağıdakiler söylenince konu daha da genişletilir:

Doğa felsefesinin tüm görüngülere göğüs germeye kalkışması bir hatadır; bu, her şeyi genel kavrayışlara (hipotezler) indirgemenin zorunlu olduğu sonlu bilimlerde yapılır. Bu bilimlerde ampirik öge, hipotezin tek doğrulanmasıdır; o yüzden her şey açıklanmalıdır. (PN: §270, ek)

Felsefenin *temsillerdeki (Vorstellungen)* ya da ampirik görüşlerdeki *kavramları* ayırt etmeye ya da tanımaya çalıştığını öne süren daha genel düşünceye uygun olarak doğa felsefesi, bu görüşler temelinde yapılan bilimsel çalışmanın ürünlerinde tezahür eden kavramsal yapıları araştırır.

Kavramsal belirlenimin izleri, en tikelleşmiş üründe varlığını kesinlikle sürdürecektir ama doğasını tüketmeyecektir. (PN: §250, açıklama)

Açıkçası doğa felsefesi, ampirik doğa bilimleriyle rekabet içinde değildir; bu bilimlerin sonuçlarını konu alıp, mantıkta ortaya çıkarılan zorunlu kategori yapılarının bu sonuçlarda tikel ifade edilme şekillerini keşfeder.

Ele alınan konular bakımından *Doğa Felsefesi, Mantık Bilimi*'nin üçüncü kitabında, söz konusu mantıksal süreçler ve ilişkiler, Kitap 3'ün başında formel mantığın öznelliğine yaptığı yolculuktan sonra nesnelliğe dönünce ele alınan konularla büyük ölçüde örtüşür. Mekanik bölümünde Hegel, tüm nesnelere kendi başına nesnelüğün örneği olan merkezi bir nesneyle (güneş) ilişki içinde kavrandığı ilkel

bir kozmolojiden, kendi kendine yeterli böyle bir merkezin ortadan kaldırıldığı bir nesnelere sistemine bir düşünce hareketini yeniden inşa etmişti. Bu Newtoncu dünyada, bütüne düzen veren bu şey, şimdi hukukun ideallğine sahiptir ama bunun *kendisi*, nesnelere sistemine dışsal olarak düşünülür.

Girişten sonra, *Doğa Felsefesi*'nin birinci bölümü Mekanik, uzay ve zaman, uzaya ve zamana dağılmış bireysel cisimlerin çeşitliliği olarak kabul edilen madde ve *idea* olarak gerçekleşen böyle bir cismani maddenin belirli kavramı olarak kabul edilen evrensel kütle-çekimi düşüncesini irdeleyerek bu ilerlemeyi genişletir (PN: §270). Ne var ki, Newtoncu mekanik yasalarında maddenin birliği hâlâ yalnızca *biçimseldir* ve Fizik başlıklı İkinci Bölümde, biçimin belirliliği böyle bir cismani maddeye *içkin* sayılır:

Madde, kendi içinde gelişmiş kendisi-için-varlığa sahip olmakla kendi içinde belirlendiği ölçüde bireyselliğe sahiptir. Bu belirle-nim aracılığıyla madde, kütle-çekiminden kopar ve kendi kendini belirleyen yalınlık olarak tezahür eder (PN: §273).

Mekanik, İngiliz düşüncesinde baskın olan daha fazla uzay-dolduran madde kavrayışını açıkça yansıtırken, Fizik, canlı kuvvetler düşüncesiyle Leibniz'den kaynaklanan Kıta Avrupa'sının daha dinamik madde kavrayışıyla tutarlıdır. Bu çerçevede Hegel, meteorolojiyi, Bölüm Üç'te ele alınan Organik Fiziğin eşliğinde duran *kimyasal* süreçlere kadar ses ve ısı, ışık ve elektrik teorilerini içeren çok geniş bir çağdaş fizik alanını düzenlemeye kalkışır. Organik'in incelenmesi, Mekanik'in başında yer alan bireysel *cisim* irdelemesine bir geri dönüşü temsil eder ama bu kez, "bireyselliğin, aynı zamanda olumsuzladığı *sonluluğun tikkelliği* olarak kendini belirlediği ve sürecin sonunda kendini başlangıç olarak yeniden kurarak kendi içine geri döndüğü sonlu süreç" olarak irdelenir. Şimdi cisim, "kendini kendisiyle ilişkilendirmekle, özsel olarak *ben-merkezli ve öznel* hale gelen *emdirik* ve olumsuz bir birlik"tir